

Şili Referandumu ve Beklenen Sonuç

4 Eylül günü Şili’de yapılan ve reformist hükümetin desteklediği anayasa referandumunda taslak yüzde 62 gibi ezici bir çoğunlukla reddedildi. İlerici olarak değerlendirilen anayasa taslağında sonucun “HAYIR” olacağı tahmin edilmesine karşın bu kadar büyük fark beklenmiyordu. Oysa 2020’de yapılan oylamada Şili halkının yüzde 80’i mevcut anayasanın değiştirilmesi yönünde oy kullanmıştı.

2019 senesinde, eski devlet başkanı aşırı sağcı Sebastian Pinera hükümetinin neoliberal politikalarına karşı, başkent Santiago’da, artan metro bileti fiyatlarının tetiklediği kitlesel protestolar diğer büyük şehirlere de yayılmış, hayat pahalılığı ve yoksulluğa karşı büyük gösteriler olmuştu. Uzun soluklu bu eylemler nedeniyle Pinera hükümeti geri adım atarak “yeni anayasa talebini” gündeme getirmişti. Kanlı bir darbe ile özdeşleşen Şili anayasası geçen süreç içerisinde defalarca tadil edilmesine karşın sermayenin egemenliğine dayanan otoriter neoliberal politikaların öncüsü olarak biliniyordu.

Pinera yeni anayasa referandumu sözü vererek bir taşla iki kuş vurmaya amaçlamıştı. Birincisi, bir halk ayaklanmasıyla devrilme riskini bertaraf etmek. İkincisi, neoliberal ekonomik sistemin temellerine dokunmadan mecliste üstyapısal reformlarla mevcut krizi atlatmak. Nitekim Pinera bu şekilde toplumsal çalkalanmayı durdurabildi ama seçimlerde reformist otonomcu Boriç’e yenilmekten kurtulamadı.

Sürecin temel belirleyeni, 2005’den bu yana yükselen sosyal hareketin yarattığı

atmosferde yapılacak yeni bir anayasanın Şili için tarihsel bir sıçrama anlamına gelip gelmeyeceğiydi. Kitleler politikaya, aktif bir şekilde inşa etmeye giriştikleri örgütlülükleri aracılığıyla sokakta müdahil mi olacaklar yoksa evlerine çekilip, anayasa tartışmalarını internetten izlemekle mi yetineceklerdi? İkinci olasılık gerçekleşti ve kitleler pasifize edilip süreçten dışlandı.

Radikal ve köklü değişimler amaçlanmayınca anayasa taslağını hazırlamak için seçilen meclis de ona uygun şekilde oluşturuldu. Sınıfları temsil eden politikacılardan ziyade kendisini “aktivist” olarak nitelendiren kişilerin etkin olduğu bağımsız adaylar öne çıkarıldı. Bu bağlamda sol açısından Kurucu Meclis’te sosyal demokratların ötesinde ve geleneksel sosyalist örgütlerden ziyade daha liberal feminist, yeşil, etnik kimlikçi hareketler baskın hale geldi.

Kurucu Meclis pandemi sürecinin olumsuzluğu sona erdikten sonra kısa sürede 388 maddelik dünyanın en uzun anayasa taslağını hazırladı. Taslak, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, özyönetim hakkının tanınması, yerli halkların dilsel ve kültürel taleplerinin yerine getirilmesi, herkes için sağlık, eğitim, emeklilik, suya ulaşım hakları, yer altı kaynakları üzerinde hükümlerlik gibi önemli düzenlemeler öngörüyordu. Bununla beraber anayasa tekniği itibarıyla bir anayasa metninde bulunmaması gereken kürtaj, ötenazi, cinsellik gibi gereksiz ayrıntılar da vardı.

Taslak bir bütün olarak incelendiğinde, Anayasa Konvansiyonu’nun, Ekim taleplerini kazanmak ya da bir azınlığın ayrıcalıklarını, sistemin yarattığı yapısal eşitsizlikleri ve sefaleti sona erdirmeyi değil, aksine sağı güçlendirmeyi, eski rejimi restore ederek meşruiyet kazandırmayı, sokakta mücadele edenleri tasfiyeyi hedeflediğini söylemek haksızlık olmayacaktır.

Taslakın 1980 faşist Pinochet anayasasına göre ileri hükümler içermesine karşın neden kabul edilmediğini analiz etmeden önce Şili’nin toplumsal yapısına kısaca değinmek yararlı olacaktır. Şili Latin Amerika’nın en zengin ülkelerinden biri olmasına karşın aynı zamanda gelir dağılımı en eşitsiz ülkelerinden de biridir (Fert başına milli geliri T.C.’nin iki mislidir). Nüfusunun yüzde 13’ü yerli diğerleri Avrupa kökenlidir. Şilili Avrupalı mirasından, kimliğinden, ülke bütünlüğünden onur duyar. Şili’de bir asır boyunca Avrupa merkezli eğitim sistemi ve tarih anlayışı Türkiye’ye benzer şekilde And yerli halklarının reddi üzerine kuruldu. Bu nedenlerle ülke bütünlüğü bireyler için kırmızı çizgidir.

Anayasa taslağında yer alan yerli egemenliğini tanımak Şili sermayesinin ülke

kaynaklarını paylaşmayı kabul etmesi anlamı geliyordu. Zira Mapucheler Şili'nin en verimli toprak ve sularının bulunduğu yerde yaşıyorlardı. Bireylerin pek çoğu anayasa taslağındaki çok ulusluluktan, yerli halklara özerklikten tedirgin olup bölünüyoruz kaygısıyla devletçi ulusal refleks gösterdiler. Bunun yanında yaşanan skandallar, yazılı ve görsel basın tröstlerin elindeyken halkla ilişkiler ve iletişim için hayli düşük bütçe ayrılması, burjuvazinin görsel medya eliyle özellikle orta sınıfları korkutan yoğun aleyhte propagandası, sosyalist solun hatalı stratejileri, ret nedenleri olarak sayılabilir.

Göreve başlamasının üzerinden altı ay geçen Boriç son dönemde, uygulamalarıyla “sağa saptığı” yönünde yorumlara sebep oldu. İlk günlerde burjuvaziye, krizdeki ekonomiyi rayına oturtmayı hedefleyen bir ekonomik program izleyeceğinin güvencesini verdi. Bu sözünü hayata geçiren uygulamalara girişince de toplumsal muhalefetin önüne engel olacak birisi olarak görüldü ve emekçilerden, yoksullardan aldığı desteği kısa sürede yitirdi. Yerli halkların topraklarını koruma altına alma vaadine karşın yerlilerin bölgesinde OHAL ilan etti. Öğrenciler kamusal eğitimin niteliğinin artırılması için sokağa çıktığında ise karşılarında polisi buldular. Boriç hayal kırıklığı yaratınca sağcı muhalefet durumu kendi lehine çevirmek için provokatif bir politika izledi. Esasen 2000'lerin başından bu yana pek çok ülkede iktidara gelen reformist partiler, genelde devrimci durumlar üzerinde yükseldi ve devrimci durumu reform vaatleriyle söndürerek tehlikedeki düzeni kurtarma misyonunu üstlendiler.

Anayasa taslağı referandumu sürecinde Şili solunun belirleyici hatası devrimci durum yükselirken Kurucu Meclis sloganına sahip çıkmak değildi. Hata, devrimci durum yükselirken tüm yığınağı anayasal demokratizme yönelik yapmaktı. Kurucu Meclis çalışmaya başladıktan sonra ise devrimciler için mesele bu meclis içinde küçük solcu grupçuklar halinde yuvalanmak değil, ülkeyi bir ikili iktidara götürmektir. Şili'nin meselesi henüz yeni bir anayasa değil öncelikle bölünmemiş tam iktidara giden yolu güvenceye almak olmalıydı. Şimdi yapılması gereken ise işçi sınıfı ve müttefiklerini gelecekteki daha büyük, her şeyi belirleyecek olan ve burjuvaziye alaşağı edip sosyalist devrimi koparacak zorlu savaflara hazırlamak olmalı.

Ahmet Hulusi Kırım
19.09.2022

*Manşet Resmi: Taşınan pankarttaki yazı: “Reddet!”

***Bu yazı daha önce www.gazetekok.com ‘da yayınlanmıştır.*